

2015.GADA STARPTAUTISKAIS ZIŅOJUMS PAR RELIĢIJAS BRĪVĪBU PASAULĒ

LATVIJA

Kopsavilkums

Satversme nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz „domu, apziņas un reliģijas brīvību”, kā arī paredz baznīcas nošķirtību no valsts. Saskaņā ar normatīvajiem aktiem, astoņas tradicionālās konfesijas bauda tiesības un privilēģijas, kas nav noteiktas citām grupām. Valstī reģistrētajām jaunajām reliģiskajām organizācijām pirmo desmit gadu laikā katru gadu jāpārreģistrējas. Minētās reliģiskās organizācijas šādu pienākumu uztver kā apgrūtinājumu. Latvijas musulmaņu kopienas vadītāji ziņoja, ka policija uzrauga kopienas locekļu darbību. 2015. gadā Latvijas valdībai tika iesniegtas apmēram 270 prasības atgriezt ebreju kopienai pienākošos īpašumus. Valdības priekšlikums atgriezt piecus ebreju kopienai pienākošos īpašumus tika iesniegts Saeimā, taču tā izskatīšana 2015. gadā nenotika. Divos holokausta atceres pasākumos piedalījās vairāki valdības ministri, kas aicināja iedzīvotājus iecietīgāk izturēties pret dažādām reliģiskajām organizācijām.

Ikgadējais gājiens, kurā tika pieminēti Latviešu leģionāri, kas nacistiskās Vācijas “Waffen SS” rindās cīnījās pret padomju armiju, notika bez incidentiem. Ebreju skola saņēma arābu valodā rakstītu draudu vēstuli un ebreju kopienas vadība ziņoja, ka tiešsaistes avotos tika konstatēti vairāki antisemitisma un naida kurināšanas gadījumi, taču policijā iesniegumi par minētajiem faktiem netika saņemti. Pret Islāma Kultūras centru (Rīgā), kas pārstāv musulmaņu kopienas intereses, tika veikts vandāļu uzbrukums.

ASV vēstniecība vairākkārt apsprieda ar Latvijas valdības amatpersonām nepieciešamību reaģēt uz bažām par reliģisko neiecietību un atdot ebreju kopienas īpašumus. Vēstniecība ar nevalstisko organizāciju (NVO) un reliģisko grupu pārstāvjiem pārrunāja reliģisko kopienu lomu iecietības veicināšanā. Vēstniecība turpināja sniegt finansiālu atbalstu holokausta izglītības programmu mācīšanai vidusskolās.

I daļa. Reliģijas demogrāfiskie aspekti

Saskaņā ar ASV valdības aprēķiniem Latvijas iedzīvotāju skaits sastāda 1,9 miljonus (2015. gada jūlija dati). Valstī ir vairāk nekā 30 reliģisku organizāciju, un saskaņā ar Tieslietu ministrijas (TM) datiem lielākās no tām ir luterāņi (37%), Romas katoļi (21%) un Latvijas Pareizticīgā baznīca (19%). Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem, apmēram 8800 personas sevi identificē kā piederīgas ebreju tautībai, tomēr saskaņā ar Ebreju draudžu un kopienu padomes

vērtējumu Latvijas ebreju kopiena ietver aptuveni 10 000 līdz 12 000 personu. Par valstī dzīvojošo musulmaņu skaitu precīzu datu nav. Neoficiālas aplēses liecina, ka Latvijā dzīvojošo musulmaņu skaits sasniedz apmēram 10 000 cilvēku. Tieslietu ministrijas un Latvijas Islāma Kultūras centra rīcībā esošā informācija liecina, ka musulmaņu dievkalpojumus un kopienas rīkotos pasākumus regulāri apmeklē no 800 līdz 1000 islāmticīgo. Citu skaitliski nelielo reliģisko grupu vidū, kuras sastāda mazāk nekā 5% no iedzīvotāju skaita, ir baptisti, pentakosti, septītās dienas adventisti, vecticībnieki, evaņģēliskā ticības kristieši, metodisti un Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas piekritēji (mormoņi).

II daļa. Valdības nostāja attiecībā uz reliģijas brīvību

Tiesiskā/politiskā struktūra

Satversme nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz „domu, apziņas un reliģijas brīvību”, kā arī paredz, ka „baznīca ir nošķirta no valsts”. Satversme pieļauj reliģiskās pārliecības uzskatu paušanas ierobežojumus gadījumos, kad tie apdraud sabiedrības drošību, labklājību, tikumību, demokrātisko valsts iekārtu un citu pilsoņu tiesības. Satversmē ir minētas astoņas tradicionālās konfesijas - luterāņi, katoļi, Latvijas Pareizticīgo baznīca, vecticībnieki, baptisti, metodisti, septītās dienas adventisti un jūdaisti.

Minētajām konfesijām ir tiesības un privilēģijas, kas nav citām reliģiskām grupām, tostarp tiesības pasniegt reliģijas mācību valsts skolās un tiesības reģistrēt laulības, nesaņemot Tieslietu ministrijas izdotu civillaulības apliecību. Minētās astoņas grupas ir arī vienīgās reliģiskās organizācijas, kas pārstāvētas Garīgo lietu padomē, kas saskaņā ar likumu ir izveidota konsultatīva iestāde, ko vada premjerministrs un kas sasauc īpašas sanāksmes, lai apspriestu un sniegtu ieteikumus par reliģiskiem jautājumiem. Minētajiem ieteikumiem nav normatīvu aktu spēks.

Attiecības starp valsti un katru no minētajām astoņām konfesijām nosaka speciāli likumi. Citu reliģisko grupu tiesības un darbību regulē vispārējs likums par reliģiskām organizācijām.

Lai gan varas iestādes nepieprasa reliģisko grupu reģistrāciju, likums piešķir reģistrētām reliģiskām organizācijām zināmas tiesības un privilēģijas, piemēram, juridisko statusu, kas nepieciešams īpašumtiesību reģistrēšanai un finanšu darījumu veikšanai, kā arī nodokļu atlaizņu piešķiršanai ziedotājiem. Turklāt reģistrējoties, reliģiskas organizācijas saņem tiesības praktizēt reliģiskas darbības slimnīcās, cietumos, armijas daļās un noturēt reliģiskus rituālus tādās sabiedriskās vietās kā parki un laukumi, ja saņemta attiecīgās pašvaldības atļauja. Likums paredz, ka astoņas tradicionālās konfesijas var baudīt minētās tiesības un

privilēģijas, un tām nav nepieciešama minētā reģistrācija. Vienīgā prasība, kas tradicionālajām konfesijām ir jāpilda, ir pienākums iesniegt TM ikgadējos darbības pārskatus. Neregistrētām reliģiskām organizācijām nav juridiskā statusa, kas ļautu bez atsevišķas atļaujas saņemšanas praktizēt reliģiskas darbības slimnīcās, cietumos un armijas daļās, kā arī noturēt reliģiskus rituālus sabiedriskās vietās, kas nav attiecīgās organizācijas īpašums. Likums paredz naudas sodu gadījumos, kad neregistrēta grupa veic kādu no minētajām darbībām.

Saskaņā ar likumu jebkuri 20 pilsoņi vai citas personas, kas vecākas par astoņpadsmit gadiem, var iesniegt pieteikumu reliģiskas organizācijas reģistrēšanai. Personas, kam piešķirts īslaicīgās uzturēšanās statuss, piemēram, patvēruma meklētāji un ārvalstu vēstniecību darbinieki, var tikt skaitīti kā organizācijas biedri reģistrācijas nolūkos tikai tiem atļautajā uzturēšanās periodā. Reģistrējot reliģisku grupu, jāiesniedz organizācijas statūti, kuros minēti tās mērķi un uzdevumi, biedru saraksts (biedru vārdi, uzvārdi, personas kodi, kas apliecināti ar parakstu), organizācijas dibināšanas sapulces protokoli, dokumenti, kas apliecina balsošanas rezultātus attiecībā uz statūtu apstiprināšanu un pieņemšanu, par organizācijas finanšu pārskatu apstiprināšanu un statūtu ievērošanas kontroli atbildīgās revīzijas komisijas sastāvs (vārdi, uzvārdi, personas kodi un amata nosaukumi), kā arī organizācijas amatpersonu (pilnvarnieku) vārdi un uzvārdi. Tieslietu ministrija nosaka vai reģistrēt reliģisko organizāciju kā draudzi. Ministrijai ir tiesības pēc saviem ieskatiem noraidīt reģistrācijas pieteikumu, ja reģistrācija apdraud cilvēktiesības, valsts demokrātisko iekārtu, kā arī sabiedrības drošību, labklājību vai tikumību.

Desmit vai vairāk vienas ticības vai konfesijas draudzes, kuru biedru skaits kopā pārsniedz vismaz 200 personu un kurām ir pastāvīga reģistrācija, var veidot reliģisku savienību vai baznīcu. Tikai tās reliģiskās grupas, kurām ir reliģiskās savienības, individuāla uzņēmuma vai fonda statuss, var dibināt teoloģijas skolas vai klosterus. Likums neļauj vienlaikus reģistrēt vairāk nekā vienu reliģisko savienību attiecīgajā ticības novirzienā vai konfesijā. Piemēram, likums neļauj nevienai citai reliģiskai grupai kā vienīgi Latvijas Pareizticīgajai baznīcai reģistrēt savā nosaukumā vārdu „pareizticīgs”. Pārējām pareizticīgajām organizācijām, piemēram vecticībniekiem, ir pienākums saņemt atsevišķu reģistrācijas apliecību.

Likums nosaka, ka reliģiskām draudzēm, kas reģistrētas mazāk nekā pirms 10 gadiem, ik gadu ir jāiziet pārreģistrācijas procedūra. Prasība neattiecas uz reliģiskām savienībām. Pārreģistrācijas laikā Tieslietu ministrija veic reliģiskās grupas iepriekšējā gada darbības izvērtējumu. Lai veiktu pārreģistrāciju, grupai jāiesniedz visi dokumenti, kas tiek prasīti pirmreizējās reģistrācijas veikšanai.

Normatīvie akti nosaka, ka reģistrētām reliģiskām organizācijām ik gadu – līdz 1. martam – Tieslietu ministrijai jāiesniedz darbības pārskats, kurā minēti pasākumi, kas veikti tās mērķu un uzdevumu izpildes ietvaros. Līdz ar darbības pārskatu jāsniedz arī ziņas par draudzes biedru skaitu, mācītāju skaitu, novadīto laulību, kristību un citu ceremoniju skaitu, reliģiskās grupas pārvaldes un finanšu struktūru.

Likums paredz kriminālsodu par naida kurināšanu, pamatojoties uz reliģisko piederību. Kriminālsods tiek piespriests ja ir iegūti pietiekami pierādījumi par būtiska kaitējuma nodarīšanu, kas tālāk pierādīta tiesā. Uz reliģiskās piederības pamata veikta nozieguma pasūtīšana ir uzskatāma par vainu pastiprinošu apstākli.

Valsts piešķir finansējumu fakultatīvām reliģijas nodarbībām, ko pasniedz minēto astoņu kristīgo baznīcu pārstāvji. Lai organizētu ticības mācības stundas, attiecīgās konfesijas pārstāvjiem jāsaņem vismaz 10 audzēkņu vecāku atļauja. Lai pārliecinātos, ka piedāvātā ticības mācības kursa saturs atbilst normām par apziņas brīvību, mācību programmu apstiprina Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) Valsts izglītības satura centrs. Pirmo līdz trešo klašu skolēniem ir iespēja izvēlēties starp ticības mācību un ētiku, bet vecāko klašu skolēniem ticības mācība ir pieejama kā izvēles priekšmets. Ar IZM atļauju skolas var piedāvāt arī padziļinātu ticības mācību kursu. Valsts finansētajās mazākumtautību skolās skolēni var brīvprātīgi apmeklēt nodarbības par „konkrētajai nacionālajai minoritātei raksturīgo reliģiju”. Citas reliģiskās grupas, kam nav savu valsts finansētu mazākumtautību skolu, var mācīt ticības mācību tikai privātskolās. Valsts skolās piedāvāto ticības mācības kursu saturs var būt dažāds, sākot no konkrētās reliģijas mācības, ko pasniedz baznīcas apstiprināti skolotāji (tiek piedāvāts jaunāko klašu skolēniem), beidzot ar nekonfesionālu kristīgo mācību vai vispārēju pārskatu par galvenajām pasaules reliģijām, ko pasniedz diplomēti, reliģisko grupu ieteikti un IZM apstiprināti pedagogi (tiek piedāvāts vecāko klašu skolēniem).

Ar īpašu likumu ir izveidots tiesībsarga birojs, kura uzdevums ir sekot līdzi cilvēktiesību ievērošanai valstī. Viens no tiesībsarga biroja uzdevumiem ir sadarbībā ar citām valsts iestādēm novērst gadījumus, kad personu tiesības tiek ierobežotas to reliģiskās pārliecības dēļ. Neskatoties uz to, ka tiesībsarga birojam nav tiesību saukt vainīgās personas pie atbildības, tās var lūgt citām valsts iestādēm veikt attiecīgas darbības.

Vīzu noteikumi pieprasa ārvalstu reliģiskajiem darbiniekiem uzrādīt uzņemošās puses (parasti attiecīgās reliģiskās organizācijas) uzaicinājuma vēstuli un ordinācijas apliecību vai apliecinājumu par reliģisku izglītību, kas atbilst vietējam

bakalaura grādam teoloģijā. Tiesību normas paredz, ka ārvalstu misionāriem ir atļauts rīkot sanāksmes un sludināt tikai ar nosacījumu, ka šādu darbību veikšanai tās saņēmušas reģistrētu vietējo reliģisko organizāciju uzaicinājumu.

Valdības rīcība

2015. gadā pirmreizējai reģistrācijai pieteicās astoņas reliģiskās grupas. Septiņu grupu pieteikumi tika izskatīti un tās tika reģistrētas, bet astotās grupas pieteikuma izskatīšana līdz gada beigām vēl nebija pabeigta.

Reliģisko grupu, kas reģistrētas mazāk par 10 gadiem, pārstāvji norāda, ka prasība katru gadu veikt pārreģistrāciju ir uzskatāma par papildu slogu un neievēro faktu, ka vairākas šādas grupas bez reģistrācijas darbojušās Latvija jau daudzus gadus. Lielākajā daļā gadījumu TM pagarināja šādu grupu reģistrāciju.

Septembrī Rīgas pašvaldības policija apturēja musulmaņu dievkalpojumu, kas notika pagalmā pie Islāma Kultūras centra. Policija norādīja, ka dievkalpojums ir kvalificējams kā nesaskaņots sabiedrisks pasākums neskatoties uz to, ka pagalma īpašnieks bija atļāvis rīkot šādu dievkalpojumu sev piederošajā īpašumā. Par sabiedriskā pasākuma rīkošanu bez saskaņojuma rajona tiesa Islāma Kultūras centram piesprieda naudassodu. Islāma Kultūras centrs spriedumu pārsūdzēja Rīgas Administratīvajā tiesā, kura lietas izskatīšanu 2015. gada beigās vēl nebija pabeigta.

Septembrī Saeima noraidīja likumprojektu, kas paredzēja aizliegt seju aizsedzoša apģērba nēsāšanu. Aizliegumu, pamatojoties uz drošības apsvērumiem, atbalstīja arī valsts prezidents, kurš uzdeva Ministru kabinetam izstrādāt normatīvās prasības seju aizsedzoša apģērba nēsāšanas un citos ar musulmaņu bēgļiem saistītos jautājumos.

Ebreju draudžu un kopienu padomes (organizācija, kas pārstāv lielāko daļu ebreju izcelsmes Latvijas iedzīvotāju intereses) sniegtā informācija liecina, ka kopumā iesniegtas apmēram 270 prasības atgriezt valsts savulaik atsavinātos ebreju kopienas īpašumus. Pēc tikšanās ar ebreju kopienas vadību, valdība piedāvāja kopienai atdot piecus piederējušus īpašumus. Līdz gada beigām Saeimas apstiprinājums šādam piedāvājumam netika saņemts. 20. gs. deviņdesmitajos gados tika apmierinātas uz to brīdi pieteiktās prasības uz īpašumtiesībām, tajā skaitā denacionalizācijas rezultātā ebreju izcelsmes personām tika atgriezti holokausta un padomju režīma laikā atņemtie īpašumi. Savukārt ebreju kopienai piederošo īpašumu restitūcija nenotika plānveidīgi, jo nebija vienas juridiskās personas, kas celtu šādas prasības kopienas vārdā. Ebreju draudžu un kopienu

padome tika izveidota tikai 2003. gadā – pēc īpašumtiesību atjaunošanas pieteikumu iesniegšanas (denacionalizācijas) termiņa beigām. Turpmākās sarunas par īpašumu atgūšanu ar Latvijas valdību turpināja ebreju kopiena.

Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, citas reliģiskās grupas prasības par neatgūtu īpašumu atdošanu 2015. gadā nebija pieteikušas.

4. jūlijā ministri, tā laika prezidents Andris Bērziņš, ebreju kopienas un citu organizāciju pārstāvji piedalījās ikgadējā holokausta piemiņas pasākumā Rīgā. A. Bērziņš nosodīja Rīgas Horālās sinagogas dedzināšanu laikā, kad Latviju bija okupējusi nacistiskās Vācijas vara, kā arī norādīja, ka visiem kopīgi jāuzņemas atbildība par to, lai šādi vēstures notikumi vairs neatkārtotos. 29. novembrī prezidents Raimonds Vējonis, Ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs, Saeimas priekšsēdētāja un ārvalstu diplomāti ar runām piedalījās ikgadējā holokausta upuru piemiņas pasākumā Rumbulas mežā - vietā, kur 1941. gadā notika masveidīgas Latvijas ebreju kopienas locekļu slepkavības. Savā uzrunā prezidents Vējonis norādīja, ka mēs nevaram aizmirst, ka slepkavības notika ar kolaboracionistu ziņu un ir nepieciešams spert soļus, lai ebreju kopienai atdotu tai pienākošos īpašumus.

Privātās sarunās Latvijas musulmaņu kopienas vadītāji atzīst, ka policija uzrauga kopienas locekļu darbību.

Maijā Drošības policija publiskoja ikgadējo ziņojumu par draudiem valstij, kurā atkārtoti uzsvērts, ka Islāma Kultūras centra un Persijas līča valstu organizāciju saites rada potenciālu valsts islāmticīgo radikalizācijai. Līdzīgi kā iepriekšējo gadu ziņojumos arī 2014. gada ziņojumā tiek norādīts, ka terorisma draudi Latvijā ir zemā līmenī.

Oktobrī Drošības policijas priekšnieks, runājot ar žurnālistiem, informēja, ka ar katru gadu policijas redzeslokā nonāk arvien vairāk radikāli noskaņotu islāmticīgo, un pauda bažas par šādu indivīdu kontaktiem ar citiem musulmaņiem. Drošības policijas priekšnieks norādīja, ka liels bēgļu, no kuriem daudzi ir musulmaņi, pieplūdums noved pie dažādiem riskiem un nevar izslēgt, ka starp bēgļiem ir ar teroristiskām organizācijām saistītas personas.

Jūnijā Tieslietu ministrs tikās ar astoņu tradicionālo konfesiju vadītājiem, lai pārrunātu bēgļu problemātiku – tiek prognozēts, ka liela daļa bēgļu būs musulmaņi, kas Latvijā ieradīsies 2016. gadā. Tieslietu ministrs aicināja konfesiju vadītājus palīdzēt integrēt bēgļus. Musulmaņu kopienas pārstāvji šajā sēdē nepiedalījās. Augustā nozīmīgāko reliģisko grupu vadītāji oficiāli apstiprināja

gatavību palīdzēt ar bēgļu uzņemšanu un integrēšanu.

Garīgo lietu padome, kurā ir pārstāvētas visas astoņas tradicionālās konfesijas, 2015. gadā tikās vienu reizi, lai apspriestu jautājumus, kas saistīti ar 2016. gada budžeta līdzekļiem baznīcu restaurācijas darbiem. Valsts pārvaldes pārstāvji ar reliģiskajām organizācijām vienojās, ka 2016. gadā tiks paplašināts televīzijas ēterā redzamo reliģisko raidījumu klāsts.

Latvijas valdība ir Starptautiskās Holokausta piemiņas alianses biedrs.

III daļa. Sabiedrības attieksme pret reliģijas brīvības ievērošanu

16. martā notika ikgadējais gājiens, kurā tika pieminēti latviešu leģionāri, kas 2. pasaules kara laikā nacistiskās Vācijas "Waffen SS" rindās cīnījās pret padomju armiju. Neoficiālajā gājienā piedalījās apmēram 1500 galēji labējo aktīvistu, leģionāru un to piederīgo. Novērotāji norāda, ka, neskatoties uz to, ka gājienu pavadīja arī tā pretinieki, gājiens noritēja mierīgi, bez nacistiskās, antisemītiskās vai cita veida simbolikas izmantošanas. Pirms 16. marta ministru prezidents aicināja iedzīvotājus izvairīties no provokācijām.

Decembrī ebreju skola saņēma arābu valodā rakstītu draudu vēstuli, kurā bija attēls ar maskā tērptu personu, kas tur rokās nazi. Policijas uzsāktā izmeklēšana līdz gada beigām nebija pabeigta.

TM ziņo, ka lūgums izmeklēt gadījumu ar ebreju skolai nosūtīto draudu vēstuli bija vienīgais 2015. gadā saņemtais pieprasījums izmeklēt antisemītisku vai pret musulmaņiem vērstas izpausmes. Ebreju kopienas vadība informēja, ka tiešsaistes avotos tika konstatēti vairāki antisemitisma un naida kurināšanas gadījumi, taču policijā iesniegumi par minētajiem faktiem netika saņemti.

Septembrī nenoskaidrotas personas uz Islāma Kultūras centra (Rīgā) angļu valodā ar krāsu uzrakstīja "Jūsu Allāhs, jūsu problēmas, brauciet atpakaļ". Centra pārstāvji norāda, ka minētais incidents liecina par pieaugošu islamofobiju, kā arī aicināja plašsaziņas līdzekļus rūpīgāk vērtēt to materiālos atspoguļotos priekšstatus par islāmu. Policijas uzsāktā izmeklēšana līdz gada beigām netika pabeigta.

IV daļa ASV valdības politika

ASV vēstniecība vairākkārt apsprieda ar valdības – pamatā ārlietu un izglītības ministrijas – amatpersonām nepieciešamību veicināt izpratni par

religisko iecietību un holokaustu.

ASV vēstniece tikās ar luterāņu, Romas katoļu un Latvijas Pareizticīgās baznīcas vadību, lai aicinātu tos vairot reliģisko iecietību, kā arī iestāties par bēgļu (lielākoties musulmaņu) un imigrantu uzņemšanu valstī. Vēstniecības darbinieki arī tikās ar lielāko sabiedrisko organizāciju vadību (Latvijas Cilvēktiesību centra, "Drošā māja" un "Mozaīka" pārstāvjiem), lai apspriestu šo organizāciju līdzdalību reliģiskās iecietības veicināšanas pasākumos. Vēstniecība turpināja atbalstīt ebreju kopienu tās tālākajos centienos atgūt kopienas īpašumus, iesaistot jautājuma risināšanā gan valdības, gan Saeimas pārstāvjus. Vēstniecība finansiāli atbalstīja arī holokausta izglītības programmu vidusskolām. Programmas ietvaros skolēni piedalījās filmas veidošanā par Latvijā notikušo holokaustu. Filmā tika inscenēta ebreju konvojēšana no Rīgas geto uz masu nošaušanas vietu Rumbulas mežā.